

dr. Ana Krajnc
Filozofska
fakulteta v
Ljubljani

ODZIV VIŠJEGA IN VISOKEGA ŠOLSTVA NA VSEŽIVLJENJSKO IZOBRAŽEVANJE

*Vseživljenjsko izobraževanje za pravičnost in
socialno kohezivnost*

Kadar obravnavamo visoko šolstvo, moramo imeti pred očmi, da gre za najbolj in najhitreje spreminjajoči se del šolskega sistema. Dinamika razmerja med družbo (znanostjo, tehnologijo, ekonomijo, socialnim razvojem) in šolskim sistemom se je v informacijski družbi osredotočila na »postsekundarni ravni«, v višjem in zlasti v visokem šolstvu.

SVETOVNI TRENDI IN SPREMINJANJE DRUŽBENE VLOGE VISOKEGA ŠOLSTVA

Kmetijski družbi, njenemu načinu dela in preživetja (narodno bogastvo in preživetje je odvisno od obdelovanja zemlje) sta ustrezali osnovnošolska izobrazba in splošna šolska

obveznost. Dovolj je bilo, če so imeli vsi približno enako temeljno splošno znanje. Splošna temeljna izobrazba je imela takrat najpomembnejše družbene vloge: razvojno, ekonomsko in kulturno. Srednje šole in univerze so bile redke in namenjene ozkemu krogu posameznikov, osnovnošolska izobrazba pa je na splošno dvignila stopnjo izobraženosti, kulture in delovanja pre-

bivalstva ter pomembno vplivala na gospodarski, kulturni in socialni razvoj. V Sloveniji se je osnovnošolska izobrazba hitro širila po sprejetju Splošne šolske naredbe (na Dunaju leta 1774) do druge polovice 19. stoletja.

S širjenjem industrije, ko sta postala zaposlitev in poklicno delo najsplošnejši način preživetja, sta se šolanje in izobraževanje pomaknila više, na srednješolsko stopnjo. S tem je prevzelo najpomembnejšo družbeno vlogo srednje šolstvo. Diferencirano in razdrobljeno industrijsko delo je narekovalo cepitev srednješolskega šolanja na številne specializirane šole. Izobrazba je dobila v industrijski družbi novo, diferenciacijsko vlogo. Družbeni položaj sta določali stopnja in vrsta izobrazbe.

Z razvojem industrije (tekstilne) in rudarstva so se v drugi polovici 19. stoletja pojavile tudi prve poklicne šole v različnih slovenskih krajih. Kdor je hotel živeti od dela, si je moral poleg osnovne šole pridobiti še poklicno izobrazbo. Na prelomu iz 19. v 20. stoletje so se na območju Slovenije (ki je bila takrat še vedno del avstro-ogrsko monarhije) hitro širile srednje (štiriletne) strokovne šole. Iz njih je dobivala industrija strokovnjake in vodilne uslužbence. Poklicne in srednje šole so postale najsplošnejši tip šolanja (v najrazvitejših

*Industrijski način
dela je spodbudil
razvoj poklicnih
šol.*

državah so postale štiriletne srednje šole del obveznega šolanja v drugi polovici 20. stoletja), ker je ustrezal zahtevnosti industrijskega dela.

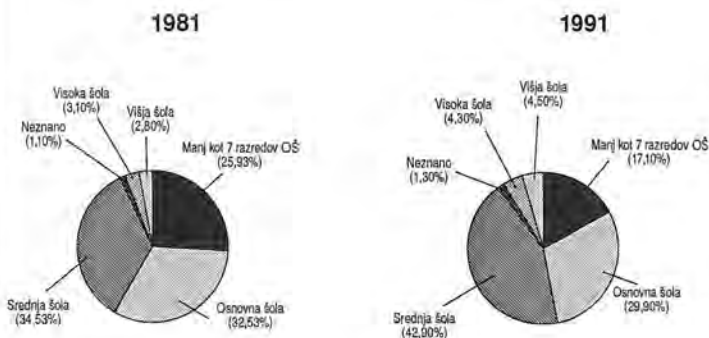
Izrazita piramidalna socialna struktura industrijskih ustanov in industrijske družbe je dopuščala, da je visokošolsko izobrazbo imelo le nekaj odstotkov posameznikov v samem vrhu piramide. Odločitve so bile za vse enake. Sprejemali so jih vodilni in politiki. Zato je bilo za večino dovolj, da so znali delati, univerza pa je bila za elito. V vrhu intelektualne elite so se porajale rešitve za vse. Pri množici zaposlenih so najbolj cenili konformizem, prilagajanje in posnemanje vodilnih.

Zahtevnost dela in življenja se v informacijski družbi naglo stopnjujeta. Srednješolska izobrazba ne zadošča več, v informacijski družbi dobiva pomen postsekundarno izobraževanje, višje in visoko šolstvo. Spremenile so se osnovne ekonomske in družbene paradigme. Rušijo se velike piramidalne socialne strukture, saj niso dovolj fleksibilne in ne omogočajo ustvarjalnosti zaposlenih. Nado-

Z vidika preživetja je pomembno, da imajo ljudje dovolj znanja (vsaj višjo šolo) in da so jim dostopne informacije. Osnovni cilj ni več proizvajati (to dela lahko z visoko tehnologijo vsakdo), pomembno je znati prodati. To pa pomeni, da so posamezniki toliko razviti in razgledani, da prepoznajo potrebe ljudi v različnih okoljih in da znajo umestiti svoje proizvode v primerna okolja. Zato vsakdo potrebuje višjo (kot v prejšnjem obdobju osnovnošolsko oziroma poklicno) oziroma visoko in vsebinsko dovolj široko izobrazbo. Cena industrijskih proizvodov pada, vse bolj se cenijo in plačujejo ideje, zamisli, izvirne rešitve, ustvarjalnost in domiselnost, samoiniciativnost in samostojnost, sposobnost odločanja, sprejemanja odgovornosti in kritičnost.

Graf 1:

Prebivalstvo Slovenije, staro 15 let in več, po izobrazbi

Vir: Zavod RS za statistiko.

meščajo jih delo v manjših skupinah, horizontalnih socialnih strukturah, timsko delo, samozaposlitev, lastno prevzemanje odgovornosti itd. Spreminja se način preživetja. Industrijsko paradigmo »proizvajati« je zamenjala paradigma »komunicirati«. Razvita tehnologija je razbremenila zaposlene dela in jim dala nov, zahtevnejši položaj v delovnem procesu. Proizvodnja je toliko olajšala, da ima povsod presežke, izjemno konkurenčnost in enotni svetovni trg z zahtevnimi merili. Industrijska družba je ustvarila državo in z njo ščitila nacionalni trg ter je temeljila na delu, izhodišče informacijske družbe pa so znanje in informacije.

Naštete vrednote so v nasprotju z vrednotami, na katerih je temeljilo življenje in ki so jih bili navajeni ljudje v industrijski družbi. Industrija izloča zaposlene, ti so spričo dosedanjega načina življenja in dela funkcionalno nepismeni ter niso kos tolikšnim spremembam, ker so premalo osebno razviti. Zato mnogi preživljajo osebno krizo, ker tako naglih sprememb, navajeni svojega ozkega sveta, ne dohitevajo. Prehod iz industrijske v informacijsko družbo je tako nagel, da se v družbah pojavlja socialna patologija (mamila, alkoholizem, povečana agresivnost in kriminal), ki

po izkušnjah najrazvitejših družb pojema šele po nekaj desetletjih.

Ker ljudje v informacijski družbi preživijo na osnovi svojega znanja (sem spada tudi razvita osebnost), mora biti vsem omogočen dostop do študija na višjih in visokih šolah. Morda se nam zdi taka ugotovitev neuresničljiva in nesprejemljiva, če še vedno živimo v svetu industrijskih vrednot, utopična, vendar je to »utopija, ki jo že živimo«, kot je dejal na mednarodni konferenci o izobraževanju odraslih v Ljubljani leta 1993 Paul Lengrand, oče vseživljenjskega izobraževanja. Pozornost je vse bolj osredotočena na visoko šolstvo, to postaja »osnovna šola 21. stoletja« ali izobrazba za vsakogar.

SELEKTIVNI ŠOLSKI SISTEM IN NOVE POTREBE PO VIŠJI IZOBRAZBI

Šolski sistem deluje v Sloveniji še vedno po konceptih industrijske družbe, delo in življenje pa sta se že premaknila v informacijsko družbo. Zaradi novih potreb po znanju si ljudje delno pomagajo po neformalni poti, vendar to ni dovolj, da bi bilo prebivalstvo pripravljeno za tako velike gospodarske, ekonomske in socialne premike v nastajajoči informacijski družbi. Skupnost potrebuje sodoben šolski in visokošolski sistem, neselektiven, brez točkovanja in omejevanja vpisnih mest. V Sloveniji se danes učenci razporejajo točkovno. Iz manj razvitega okolja socialno prikrajšani otroci (social deprived) so v šoli manj uspešni, nekaj (do 10 odstotkov) jih ne konča niti osnovne osemletne šole. Če jo končajo, dosegajo manj točk, zato jih usmerijo v dve- in triletno poklicne šole, drugje so jim vrata zaprta. Zaradi primanjkljajev iz domačega okolja jih tudi šolski

sistem izrine na stranski tir, v »lažje šole, kjer se bodo manj učili«. Družba se jim je tako odpovedala, ker ni prevzela odgovornosti, da bi končali vsaj štiriletno, primerno zahtevno, srednjo šolo. Šolski sistem deluje elitistično in po načelu, da bo družbo reševala peščica intelektualne elite, kot jo je v industrijski družbi. To je zgrešena predpostavka, ker sta vitalnost in uspeh informacijske družbe odvisna od intelektualne stopnje ter stopnje osebne razvitosti večine prebivalstva.

Ideološko odločitev o selektivnem šolskem sistemu utemeljujejo zagovorniki z materialnimi in finančnimi ugotovitvami, da ni Slovenija kot država dovolj bogata, in s trditvijo, da niso vsi dovolj sposobni, da bi nadaljevali študij. Na videz so to sprejemljivi argumenti, skoraj bi jim pritrdili, če ne bi na drugi strani poznali ugotovitve svetovnih znanstvenikov, kot so Pierre Bourdieu, Ulrich Beck, Michel Serres, Peter Drucker, Jeremy Rifkin, John Naisbitt, Joseph Boyett, Paul Lengrand in Paulo Freire. Gaussova krivulja razporeditve prebivalstva po stopnji izobrazbe se je sčasoma

Razvitost informacijske družbe je odvisna od intelektualnega kapitala vsega prebivalstva.

nje pa sta se že premaknila v informacijsko družbo. Zaradi novih potreb po znanju si ljudje delno pomagajo po neformalni poti, vendar to ni dovolj, da bi bilo prebivalstvo pripravljeno za tako velike gospodarske, ekonomske in socialne premike v nastajajoči informacijski družbi. Skup-

nost potrebuje sodoben šolski in visokošolski sistem, neselektiven, brez točkovanja in omejevanja vpisnih mest. V Sloveniji se danes učenci razporejajo točkovno. Iz manj razvitega okolja socialno prikrajšani otroci (social deprived) so v šoli manj uspešni, nekaj (do 10 odstotkov) jih ne konča niti osnovne osemletne šole. Če jo končajo, dosegajo manj točk, zato jih usmerijo v dve- in triletno poklicne šole, drugje so jim vrata zaprta. Zaradi primanjkljajev iz domačega okolja jih tudi šolski

Delež prebivalstva s postsekundarno izobrazbo (višjo in visoko) v razvitih državah že presega 40 odstotkov. Ali so pri nas ljudje manj sposobni ali pa imajo premalo možnosti za izobraževanje in osebni razvoj? D. Findeisen meni: »Če v vzgoji in izobraževanju ne obvladamo mehanizmov spodbujanja, se poslužimo represije«. (Findeisen, 2000, str. 71) Represija se v našem primeru kaže v točkovanju in izločanju tistih, ki bi se morali šele naučiti tega, česar ne znajo. Manj znajo ljudje, manj imajo možnosti, da bi se česa naučili. Poleg psiholoških ovir delujejo še ideološke in nato tudi ekonomske ter socialne zavoze. Glede na potrebe po znanju imajo prebivalci, zlasti v manjših krajih, premalo možnosti za izobraževanje, osebni in kulturni razvoj.

ma pomikala navzgor (gl. graf 1). V preteklosti je imela večina prebivalstva osnovno šolo, v industrijskem obdobju je bila najvplivnejša skupina prebivalcev s poklicno in srednjo izobrazbo, povprečna izobrazba v informacijski družbi pa je višja šola.

Obstaja še eno vprašanje: kako zagotoviti dovolj finančnih sredstev, da bi odprli vsem možnosti za študij na višji ali visoki šoli? Gospodarsko spada Slovenija v spodnjo skupino srednje razvitih držav. Po nekaterih ekonomskih kazalcih se približuje Portugalski ali Grčiji. Možnosti za višje in visokošolsko izobraževanje ne morejo zagotoviti vsem tudi v bogatih državah, če skušajo to storiti po tradicionalni poti: s predavalnico in profesorjem. Kadar nastane na določeni stopnji socialno-ekonomskega razvoja vsesplošen pritisk na študij in študij teži k množičnosti, nas iz tega lahko reši samo nova razsežnost študija: študij na daljavo. Eden ob drugem bi se enakovredno morala razvijati:

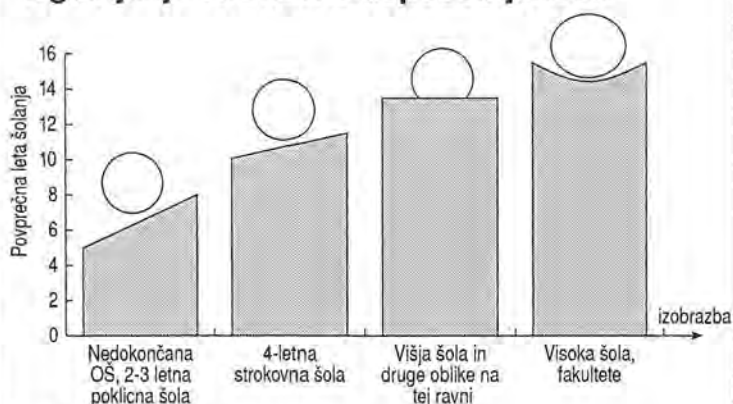
- študij iz oči v oči (v predavalnicah, seminarskih sobah in s profesorji) in
- študij na daljavo kot nov multimedijško podprt način množičnega študija.

Šele študij na daljavo lahko omogoči množično pridobivanje višje in visoke izobrazbe, pri mladini po srednji šoli in tudi pri odraslih, ki še bolj potrebujejo znanje kot prvi. Množičnosti študija ne moremo nikoli doseči samo po eni poti. Študij na daljavo lahko veliko pripomore h globalizaciji visokega šolstva. Razvil se je iz sodobnih razmer in jim je tudi bolj prilagojen. Razvitost visokošolskega sistema v državi bi lahko celo ocenjevali po tem, koliko ima razvit študij na daljavo, brez katerega ni množičnosti študija.

Študij na daljavo je v Sloveniji šele v zametkih. Leta 1993 je odgovornost za razvoj študija na daljavo prevzela Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani. Premalo je, če je študij omejen samo na eno vedo, prerasti bi moral v nacionalni načrt študija na daljavo kot vzpo-

Graf 2:

Vpliv šolske izobrazbe na pridobivanje in izgubljanje strokovne usposobljenosti

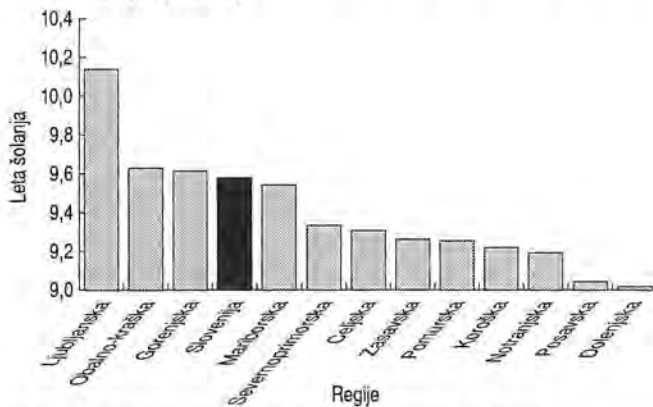
Vir: Ana Krajnc.

redne možnosti za pridobivanje izobrazbe na vseh področjih.

Pri uvajanju množičnega študija na daljavo je poleg političnih in ekonomskih vidikov pomemben tudi psihološki vidik. Študij na daljavo temelji na samostojnem študiju (independent studies) in predpostavki, da so se študentje sposobni sami, na podlagi različnih virov, dokopati do znanja in da sami obvladujejo študijski proces. Pri rednih študentih opazimo precejšnjo nesamostojnost. Ker v srednji šoli niso razvili samostojnosti, je pri rednem študiju v prvem in drugem letniku velik osip. Ne obvladajo prehoda med tem, da so poučevani in da za njihovo učenje odgovarja učitelj, in bolj sproščenim režimom na univerzi, ko morajo študirati samostojneje. Na tej točki je visoko šolstvo zelo odvisno od kakovosti srednje šole. Pomanjkanje sposobnosti za samostojen študij bi lahko odpravljali z uvaljalnimi programi pri rednem (množičnejšem) študiju in tudi pri študiju na daljavo.

Če nastajajo težave pri samostojnem učenju pri posameznikih s končano srednjo šolo, so te težave še večje pri osebah z nižjo izobrazbo. Na osnovi nekaterih manj obsežnih študij smo ugotovili, da se uspešnost samostojnega, nadaljnega izobraževanja (študij na daljavo,

Graf 3:
Povprečno število let šolanja v regijah in Sloveniji (1992)

Vir: Statistične informacije, št. 188/92, Zavod RS za statistiko, Ljubljana, 1992.

vseživljenjsko izobraževanje) naglo poveča pri posameznikih z višješolsko izobrazbo – višja šola ali štirje semestri fakultete (gl. graf 2). Zaradi prenizke stopnje znanja in ne dovolj razvitih sposobnosti pri posameznikih z nižjo izobrazbo novo znanje ne naleti na ustrezno strukturo informacij, s katerimi bi se povežalo in spojilo.

Razvit študij na daljavo bi v Sloveniji omogočil demokratizacijo visokega šolstva, množičnejši študij, hitreje zadovoljevanje potreb po znanju in zmanjšal naraščanje stroškov za visoko šolstvo. Glede na sedanje rezultate srednje šole bi študij na daljavo

še najuspešneje uvajali v višje letnike visokih šol in fakultet.

Potrebe po znanju se pojavljajo pri odraslih nenadoma, ogrožajo njihovo socialno varnost, navadno pa imajo ti tudi malo časa, da bi si pridobili višjo izobrazbo. Zato ne

morejo dopolnjevati še nedokončane srednje šole. Dostop do višjih šol bi morali imeti vsi, brez točkovanj in formalnih ovir selekcije (namesto srednje šole bi se morala upoštevati leta prakse) in z močno podporo strokovnih služb. Odrasli tudi nimajo možnosti, da bi si

S študijem na daljavo bi lahko učinkoviteje in hitreje zadovoljevali potrebe po znanju.

privoščili neuspeh, zato bi morali tudi skozi uvajalni program o tem, kako samostojno študiramo. Tako kot gospodarstvo naj bi bilo v družbi fleksibilno tudi visoko šolstvo.

NOVE USMERITVE V VISOKEM ŠOLSTVU

Novе usmeritve in spremembe v visokem šolstvu niso omejene na posamezno družbo, ampak so splošne. Prinaša jih splošen tok znanstvenega, tehnološkega, ekonomskega in socialnega razvoja, ki ga noben politični sistem ne more zaustaviti, lahko ga le za nekaj časa zavre.

Zanimivo je, da se spremembe pojavijo najprej na neformalni ravni, med posamezniki, in šele nato postanejo tudi del uradne politike in se institucionalizirajo. Že celo desetletje in pol ugotavljamo v Sloveniji velik naval na visoko šolstvo (v razvitih državah so imeli naval še mnogo prej) in zdi se, da bo postalo množična oblika študija. Starši in njihovi otroci na primer slutijo, da bi si morali pridobiti višjo ali visoko izobrazbo, ker bo sicer njihovo preživetje v sedanjih razmerah ogroženo. Zato pritiskajo na visoko šolstvo, da bi študirali, karkoli, ne glede na to, kar so si želeli študirati. Pritisk mladih je vse večji, mesta pa so omejena in na voljo samo tistim z visokim številom točk. Visokošolske institucije ostajajo še naprej selektivne po načelu »numerus clausus« in delež nacionalnega dohodka, namenjen visokemu šolstvu, se ne spreminja. Visokošolski sistem ostaja pri elitističnem konceptu, nadaljevanje študija omogoča samo najboljšim. Nobena država se ne more izogniti množičnemu študiju.

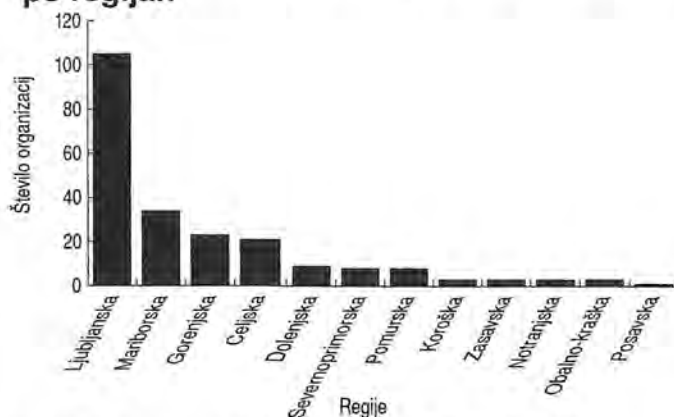
Druga velika sprememba je nova struktura slušateljev na univerzi. Poleg rednih študentov, ki prihajajo iz gimnazij in srednjih šol neposredno na visoko šolo, se vračajo na univerzo tudi odrasli. Prihajajo, ker jih razmere pri delu in na splošno v življenju silijo k štu-

diju. Študij si odrasli izberejo kot izhod iz različnih kriz in v želji po napredovanju. Izredni študij je poznala slovenska univerza že od svojih začetkov. Vendar je šlo pri tem za posameznike s prebujeno željo in ambicijo po študiju. Danes je to družbena potreba. Aktivni del prebivalstva ne more zaostajati za spremembami, novimi zahtevami dela in življenja, kajti čakanje na mlado generacijo, ki se šele šola, bi bilo predolgo. Kako fleksibilno je gospodarstvo, je precej odvisno od sprotnega zviševanja izobrazbene ravni zaposlenih glede na mednarodne zahteve in razvoj. Čeprav je v Sloveniji splošno priznano načelo »uspeh so ljudje«, se gospodarstvo obotavlja, da bi kaj storilo za to, da lahko tudi odrasli, zaposleni, dopolnjujejo svojo izobrazbo in si pridobijo visokošolsko diplomu. Tudi država se ne zaveda, kako zelo je odvisna od znanja in strokovnjakov, zato financira samo redni študij. Študij odraslih je samoplačniški in dodatna obremenitev profesorjev, kolikor jo pač zmorejo. Ljudje so zaradi pomanjkanja znanja v takih stiskah, da so pripravljene sprejeti kakršnekoli pogoje, da bi le lahko študirali. Sami si plačujejo visoko šolnino in delajo v težkih razmerah. Seveda zato študira le nekaj odraslih in še zdaleč ne vsi, ki jim primanjkuje znanja in so že (ali pa bodo kmalu) ekonomsko in socialno ogroženi. Morda se komu zdi, da študij odraslih ni nobena novost in sprememba v visokem šolstvu – novost je potreba po množičnem in sistematično načrto-

Univerza, navajena tradicionalne vloge elitnega akademskega študija, težko sprejema sprotno oblikovanje začasnih programov dopolnilnega izobraževanja. Tudi v te programe se vpisuje nova struktura študentov: odrasli, ljudje, ki so že sredi življenja. Dopolnilno izobraževanje in izpopolnjevanje je veliko bolj izpostavljeno kritični presoji študentov (odraslih), kot sta dodiplomski ali podiplomski študij.

Graf 4:

Število izobraževalnih organizacij za odrasle po regijah

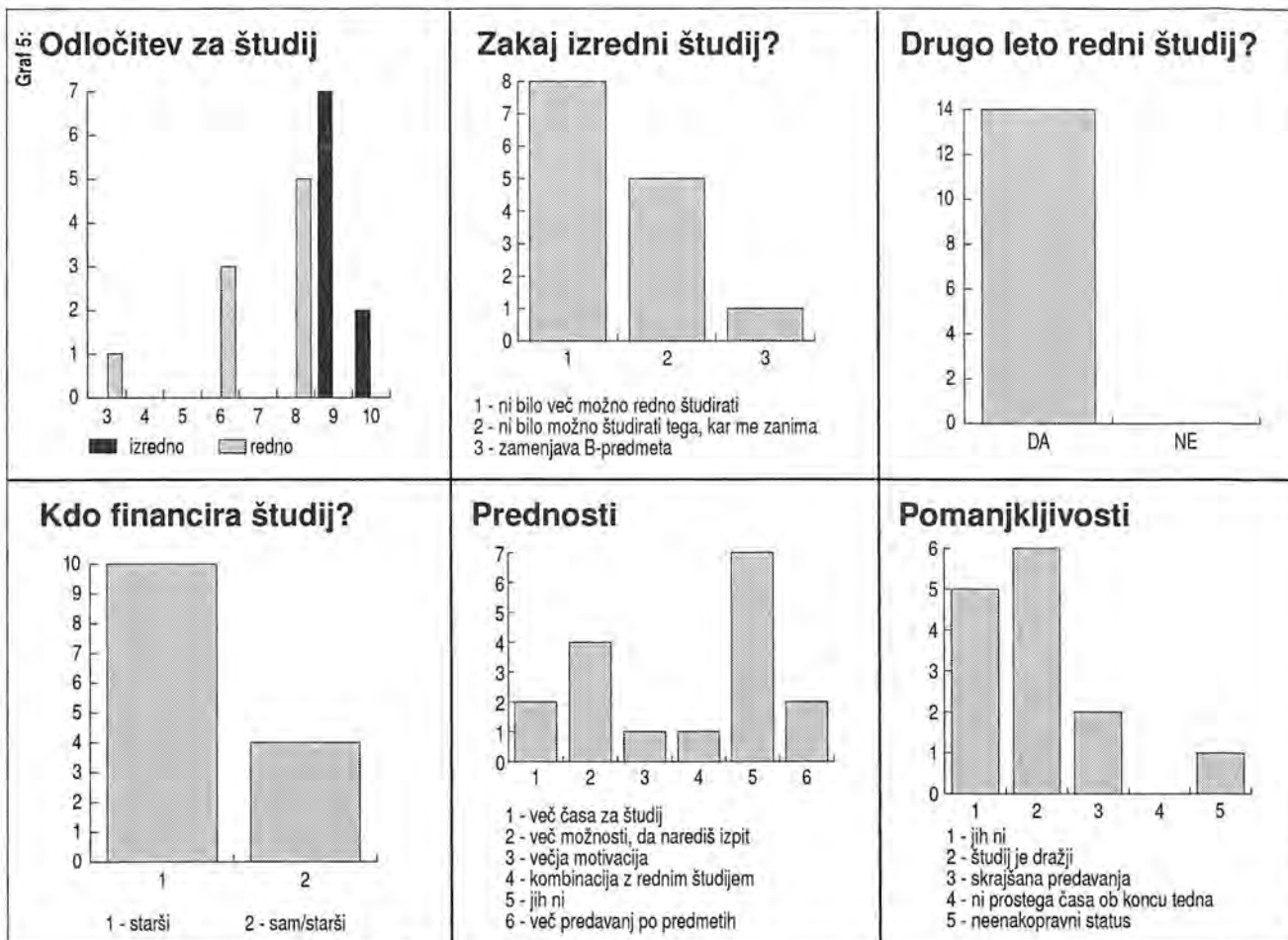

Vir: Statistične informacije, št. 188/92, Zavod RS za statistiko, Ljubljana, 1992.

vanem ter vodenem študiju odraslih. Ker med razpisanimi mesti zmanjkuje mest za redne študente, je to lepa priložnost, da se uradna politika izogne odgovornosti do množičnega študija odraslih. Študij odraslega pri nas je še vedno njegova osebna zadeva. Prehod od individualnega k družbeno organiziranemu študiju so uspešno opravili na primer v Angliji konec šestdesetih let, ko so uvedli »Open University« in izenačili pogoje dodiplomskega študija za redne študente in odrasle. Temu so kmalu sledile še druge države: Nemčija, Nizozemska, Francija itd.

Prek odraslih študentov je visokošolstvo tesneje povezano s prakso, ustanovami in podjetji, tako da se družbena odtujenost univerz zmanjšuje. Odrasli prihajajo na študij že polni izkušenj in se že zavedajo, kakšno znanje potrebujejo.

Potrebe po obnavljanju znanja in razširjenem znanju za interdisciplinaren pristop pri reševanju problemov se osredotočajo na univerze, ne na srednje šole. Tretja velika sprememba v visokem šolstvu je ponudba dopolnilnega izobraževanja in izpopolnjevanja nekdanjih diplomantov (continuing education). Krajši, tematsko zaokroženi izobraže-

valni programi preprečujejo zastaranje znanja ali širijo osnovno izobrazbo diplomantov. Pomagajo jim, da sledijo razvoju znanosti in prakse, in olajšajo interdisciplinarno timsko delo pri doseganju različnih ciljev. Pripomorejo k fleksibilnejšemu zaposlovanju, prehajanju med različnimi vrstami dela in samozaposlovanju.

V krajše oblike izobraževanja se vpisujejo posamezniki s konkretnimi željami in potrebami, ki vedo, kaj bi se radi naučili in kje jim bo to pomagalo. Kritično spremljajo izvajanje programa, se sproti aktivno odzivajo in tako programe dopolnilnega izobraževanja sooblikujejo. Visoko šolstvo je tradicionalno nastopalo s položaja avtoritete, dialog (kot ga zah-

tevajo krajši študijski programi) ni bil utečen način dela. Zato se odnosi med študenti in profesorji pri dopolnilnem izobraževanju bistveno spremenijo, postanejo bolj demokratični.

VLOGA VISOKEGA ŠOLSTVA PRI URESNIČEVANJU VSEŽIVLJENJSKEGA IZOBRAŽEVANJA

Vseživljenjsko izobraževanje in nekatere spremembe v visokem šolstvu, na primer prehod od elitističnega, akademskega študija k bolj množičnemu rednemu študiju, novi strukturi študentov v visokem šolstvu itd., so se porajali sočasno.

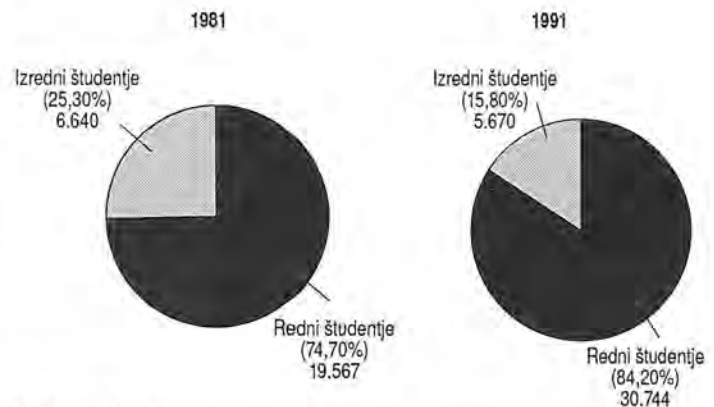
V okvirih vseživljenjskega izobraževanja dobiva univerza nove naloge:

- znanje zastari, zato je poudarek na razvoju osebnosti, ki je za posameznika trajnejša pridobitev;
- praksa zahteva fleksibilno zaposlovanje in večkratno menjavanje poklica, zato naj študij usposablja širše, za delo, prva kvalifikacija omogoča začetno zaposlitev, za druge si diplomant pridobiva znanje postopoma;
- višje in visoko šolstvo ima pomembno nalogo, da usposobi študenta za samostojno pridobivanje znanja, vseživljenjsko izobraževanje je predvsem individualno, samostojno učenje;
- splošno znanje je trajnejše od specialističnih vrst znanja, zato naj bi postali dodiplomski programi širši, bolj specialistično strokovno znanje pa bi se preneslo na podiplomski študij;
- znanje, pridobljeno z diplomom, zastari, zato ga je treba stalno obnavljati, kratki programi dopolnilnega izobraževanja se odzivajo na razvoj določene znanosti na eni strani in prakse na drugi strani, strokovnjaki na univerzi naj bi jih pripravljali sproti za posamezne ciljne skupine;
- interdisciplinaren pristop pri reševanju pro-

Povprečno število let šolanja je v Sloveniji 9,5 leta (graf 3) in kaže močno centralistično težnjo. Intelktualni kapital je skoncentriran na enem mestu: v Ljubljani (povprečno število let šolanja 10,3 leta), druge regije so mnogo nižje po številu let šolanja prebivalstva. Centralistična je tudi izobraževalna ponudba. Izobraženost prebivalstva se bo hitro večala, ko bo višje in visoko šolstvo v Sloveniji policentrično in bo vsaka regija imela svoje visokošolske ustanove. Poleg univerz v Ljubljani in Mariboru imamo visokošolske ustanove tudi v Kopru, Novi Gorici in Novem mestu.

Graf 6:

Redni in izredni študentje v Sloveniji

Vir: Zavod RS za statistiko

blemov v praksi in znanosti zahteva, da je dopolnilno izobraževanje (continuing education) dostopno vsem ne glede na diplomom;

- individualiziran študij in kreditni sistem sta edina možna pot za pridobivanje »unikatnih strokovnjakov« z izvirnimi zamislimi, ki jih zahteva praksa;
- razvoj višjih (college) in visokih (fach hoch Schule) šol zagotavlja poleg fakultet raznolikost kakovosti študija in s tem omogoča razpon v visokem šolstvu in množičnejši študij, kar je zelo pomembno za socialni in ekonomski razvoj; višje šole zapolnijo vrzel med srednjimi šolami in akademskim študijem;
- dostop do študija zelo poveča nova možnost: poleg študija iz oči v oči še študij na daljavo.

Na preživetje v informacijski družbi so pripravljene posamezniki, ki imajo najmanj višjo ali visoko šolo. Njihova kritična masa je v Sloveniji v desetletju med dvema štetjema prebivalstva zelo počasi naraščala – za manj kot 2 odstotka (graf 1). Naslednje leto bo novo štetje prebivalstva in pokazalo se bo, kak-

šni so rezultati visokega šolstva v Sloveniji v devetdesetih letih.

Visoko šolstvo in vseživljenjsko izobraževanje ostajata ločena, če niso izenačeni pogoji študija za mladino in odrasle oziroma če imajo možnost študirati pod enakimi pogoji. Izredni študij je v osemdesetih letih zelo upadal, v devetdesetih letih pa je začel znova naraščati (graf 5).

Mesta, namenjena izrednemu študiju, torej odraslim, večinoma zasedajo mladi, ki prihajajo neposredno iz srednjih šol, ker ne morejo vpisati rednega študija. Študij jim plačujejo starši in je zelo drag (približno 4.000 DEM za študijsko leto). Če imajo potrebne izpite, se naslednje leto lahko vpišejo redno. Večina jih ne vidi v izrednem študiju nobene prednosti (graf 4). Navadno so to študentje iz socialno

šibkejšega okolja in so si v srednji šoli glede na uspeh pridobili manj točk, zato se lahko vpišejo le izredno. Lahko bi rekli, da morajo revnejši plačevati svoj študij, če hočejo študirati, in da za zdaj visokošolski študij nima socialne korekcijske funkcije.

SKLEPNE MISLI

Spremembe, pred katerimi je visoko šolstvo v Sloveniji, bi lahko strnili v eno samo besedo: demokratizacija. Vseživljenjsko izobraževanje ni rezervirano za elito, zadeva vse ljudi, nihče se mu ne more izogniti. Demokratizacija družbe je sočasna z demokratizacijo šolskega sistema in visokega šolstva.

Za prost dostop do šolanja in množičnejše visoko šolstvo potrebuje Slovenija razvit sistem

višjega šolstva, podobnega politehničnim šolam v Veliki Britaniji ali šolam tipa »community college« v Kanadi. Višjim šolam ni treba tekrovati s fakultetami, vsak segment visokega šolstva naj ima svoje mesto v celoti in svojo družbeno vlogo. Med seboj bi morale delovati komplementarno. Višje šole, ustanovljene v zadnjih letih, morajo šele utrditi svoj socialni status in se povezati v mrežo.

Vitalnost informacijske družbe je odvisna od stopnje razvitosti prebivalstva in je ne more več reševati intelektualna elita. Nadaljevanje elitističnega, zgolj akademsko naravnane visokega šolstva bi pomenilo, da se nismo otreli preteklosti.

Poleg dodiplomskega in podiplomskega študija bi razvita ponudba dopolnilnega izobraževanja vseh visokošolskih ustanov pripomogla k večji fleksibilnosti in sprotne učinkovitemu pridobivanju znanja.

Prednost študija na daljavo sta množičnost in znižanje stroškov za visoko šolstvo. Omogoča sočasni študij in uvaja visoko tehnologijo tudi na področje izobraževanja. Po izkušnjah v drugih državah ugotavljamo, da se ne more razvijati s posameznimi poskusi, ampak kot nacionalno zasnovan študij na daljavo s široko ponudbo in množičnim vpisom odraslih ter mladine.

LITERATURA

Education in Slovenia, Facts and Figures, 1998, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

Šolska zakonodaja I, (Act of Education), 1996, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

Srednješolsko izobraževanje v Republiki Sloveniji (Secondary Education in the Republic of Slovenia), 1996, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

Strokovna izhodišča za nacionalni program visokega šolstva (Basic Theses for National Programme of Higher Education), 1997, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (White Book of Education in the Republic of Slovenia), 1995, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

National Report, Development of Education 1992–1994, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

Longworth, Norman, Davies, Kieth, 1996: Lifelong Learning, Kogan Page, London.

Titmus, Colin, Knoll, Joachim H., 1993: Continuing Education in Higher Education, University of Leeds, Leeds.

Nacke, Bernhard, Dohmen, Günther, 1995: Lebenslanges Lernen, Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung und Technologie, Impresum, Würzburg.

Freire, Paulo, 1973: Education for Critical Consciousness, The Continuum Publishing Comp., New York.

Naisbith, John, 1994: Global Paradox, Avon Books, New York.

Naisbith, John, 1984: Megatrends, Warner Books, New York.

Boyett, Joseph H., 1995: Beyond Workplace 2000, A Plume Book, New York.

Rifkin, Jeremy, 1996: The End of Work, Putnam's Sons, New York.

Drucker, Peter, 1995: Managing in a Time of Great Change, Truman Talley Books, New York.

Beck, Ulrich, 1996: Risk Society, Sage Publications, London.